

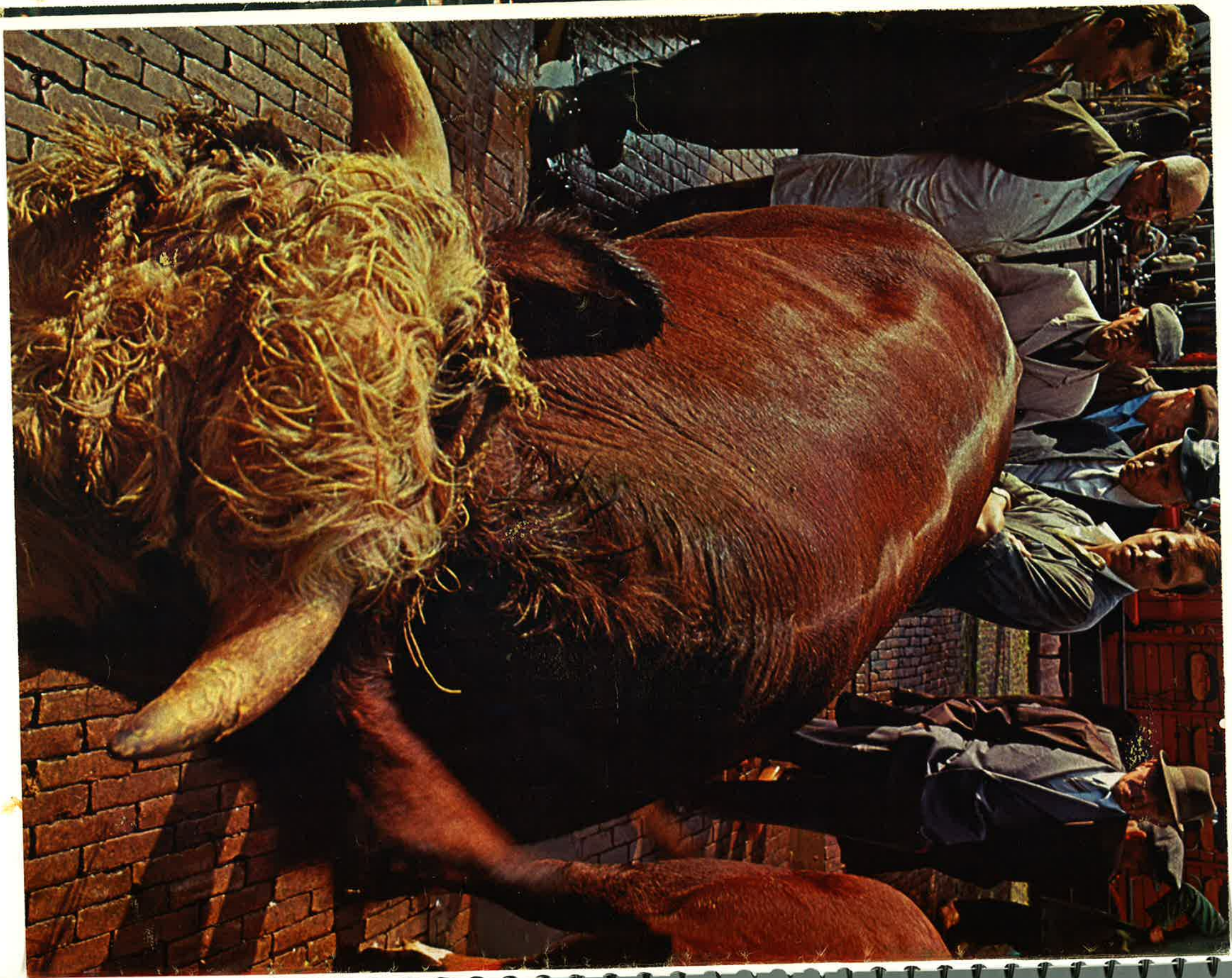

bij het scheiden van de markt...

Een markt zoals U
in Leiden nooit meer zult zien

Fotografie: René Hendriks

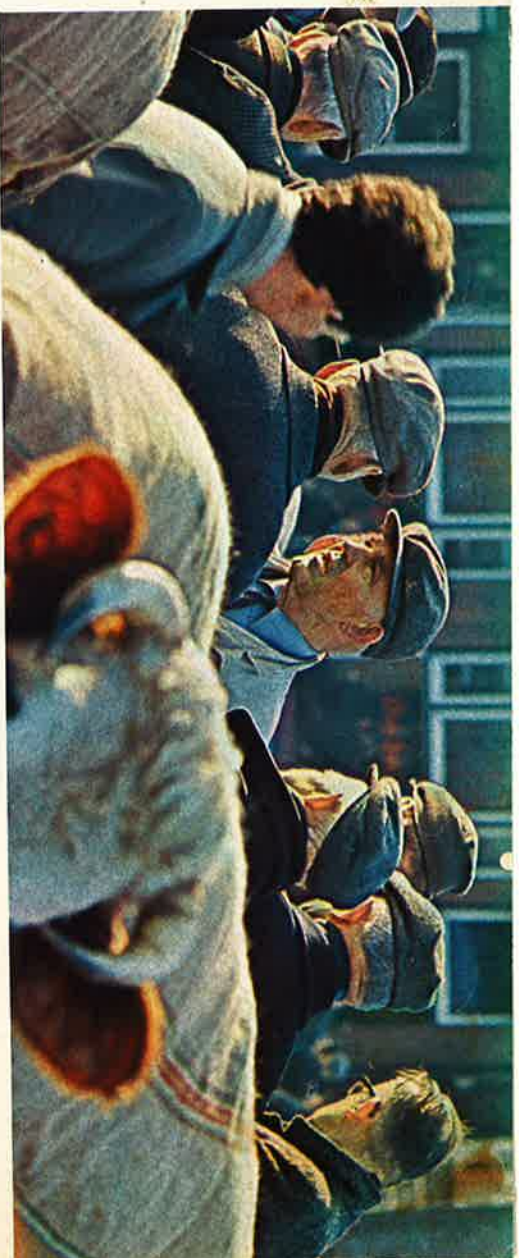

...leert men de koopman kennen

Onder vallend zonlicht,
in de diarendamp
en sigaretterook,
voelen kerels met petten
aan koperen beesten
en gehoornde dieren
van antractiet.

Zij betasten gevlekte koeien,
omarmen een dier,
vamen de omvang van
een borst,
voelen spieren tussen
duim en wijsvinger,
sperrèn
een kwijlende beek open,
keuren de tanden
en ontdekken een leeftijd,
schatten een gewicht,
bepalen een prijs
en doen een bod
zonder

een spier te vertrekken.
Anderen staan
op klompen rondom,
kijken toe en luisteren mee.
Altijd makkelijk
om te weten voor hoeveel
een koe weg gaat.
Handklap, handklap,
de koop is gesloten,
een beest werd verhandeld
en boter bij de vis,
later in 't café,
met koffie en koek.
Over de houten tafels
schuiven de bakkes koffie
zonder morsen
en de honderdjes
zonder mankeren
met de zegen toe.

...en
de poëzie
die er is

Kijk maar,
voordat het
overal uit de steden
verdwenen zal zijn.
Kijk goed,

want
er valt meer te begrijpen
dan er te zien is.
Het zijn maar fragmenten.

Poëzie
is niet allesomvattend,
zeft nooit alles,
maar ligt zwijgend
overal in besloten
voor wie het maar zien wil.

Het zijn momentopnamen.....
van een veulen
met gouden manen
en een jongen
in een kort

gefluisterd contact:
even aanraken en wat zeggen.
De school komt straks,
en de zon

spijet koperen loverties
in de bomen.
Twee kleine koters
voelen met

twintig kleine vingers
tussen het warme bont
van konijntjes in kisten
't rikkeltkende hartje.

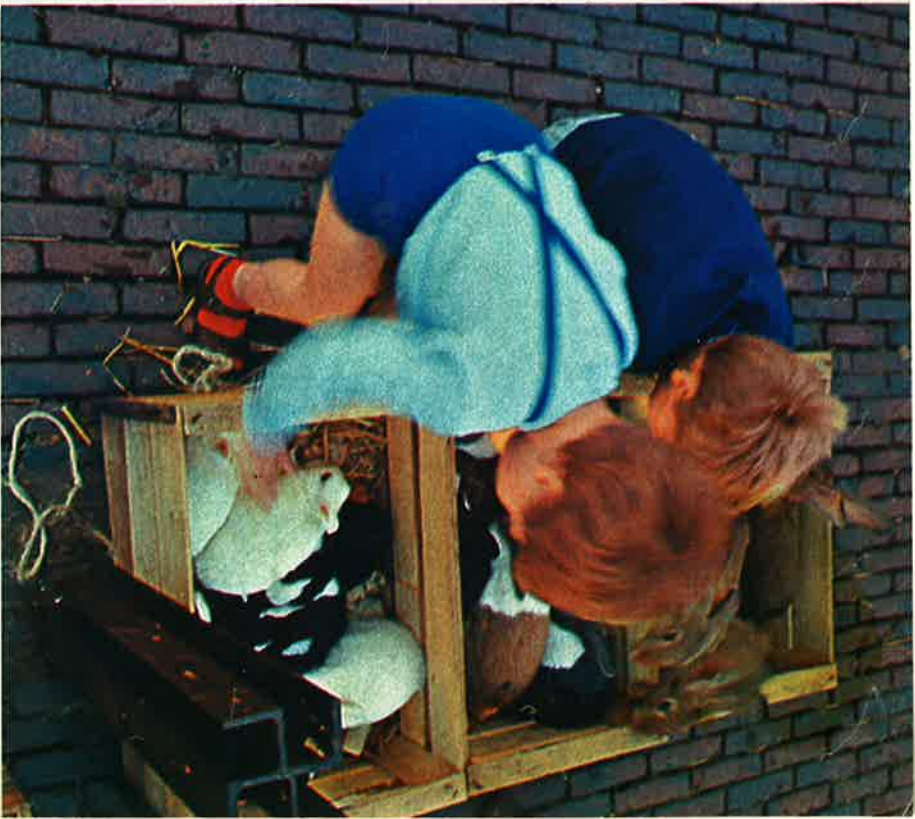
Een blond boerenzeuntje,
verankerd aan
de roze vingers
van zijn pa,

mag mee naar de markt,
die moeiteloos overgaat
in een stad van
moeders met kinderen.....

Even vóór de koffie
met de kleine naar
de schapies en de biggen,
't kleine spul; vlakbij,

't kon allemaal,
en 't kon zo niet langer,
want er werd anders beslist.

een afscheid

De laatste koe,
die erbij moet
en niet wil,
op weg naar de vleeshaak.
Een laatste blik op
de vrijheid van een schaap
voor de slachter
zijn werk begint.
En drie oude boeren
in bijbelzwart,
op klompen van strogeel,
snuiten een neus
in rood bont
en praten over hoe het was
en wat het worden zal
voor de molen
met witte wieken
die het laatste
nog niet heeft aanschouwd.
Een beeld,
van mens en achtergrond,
van een markt
met zijn decor.
Een beeld
dat moest verdwijnen.
Weg.
Het is niet meer te zien zo.
Het decor blijft.
Hoe lang nog?
Een toneel
is zijn spelers kwijt.
Het leven
is een voorstelling armer.
Een mooie molen
blijft alleen,
zonder het vee,
zonder het vee,
rood- of zwartbont,
zonder de boeren,
burgers en buitenlui
van elke vroege vrijdag.
Het verkeer
eist ook slachtoffers
die niet in het ziekenhuis
terechtkomen.
Het vee
was een sta-in-de-weg.
De markt
kwam in de verdrukking
en moest wijken.
Planologen denken vooruit,
trekken rechte lijnen door.
De markt is weg.
Verplaatst.

Een stad ontwaakt, en tussen de eerste lage zonnestralen over de gouden bazuinengel op de koepel van de Marekerk, en het kruis van witte molenvieken tegen de nog bleke hemel, begint de veemarkt. Elke magere morgen op vrijdag. Weer of geen weer. Enkele straten worden voor het verkeer afgesloten.

Een leeg plein, met paaltjes en kromgebogen ijzeren hekken, waar 's nachts de houten schotten uitgezet werden om mensen van varkens en schapen te scheiden, loopt langzaam vol. Veewagens staan achter elkaar. Wachten.

De chauffeurs draaien een siekkie. Gedompt loeien achterin. Gillend gestommel in een wagen vol biggen. Binnen hangt een dampige paniek van roze lijven, op en door elkaar. Krulstaarten, flaporen en natte neuzen als stopcontacten. De eerste koeien worden stommelend en schommelend de wagens uitgeleid. Plomp, plomp. Koeiflats op kinderhoofden. De loeiende beesten, op weg naar een andere bestemming, worden lijf aan lijf in bonte rijen aan roestig ijzer gebonden. Voor kopers en kijkers. Boeren klossen op klompen achter het vee langs. Kijken, keuren en wachten.

De laatste dagen van Leidens veemarkt zijn geteld

Een najaarszonnetje is getuige, en alles ademt reeds heimwee. De zon spettert door de bomen heen, strijkt bonte kransen van goud over mens en dier, trekt schuine danszalen van stof in het dampen van dieren en sigarerook.

Roze oren, roodbonte vachten. Koperglans. Vlamrende korengele manen van een veulen tussen het doffe glimmen van zwarte koeleuhuiden. Een witpaard met witte ogen.

Bij de geiten staan de vroege Marokkanen met gebogen ruggen onder dunne jassen in de ochtendkou.

Lachend Arabisch Leiden. Met weekendtassen om kippetjes te kopen. Als plummeaus;

aan de poten hangen bossen kippen aan kopende handen en verdwijnen in de tas. Ritsje dicht. Kakelend protest. Ritsje open. Ritsje dicht. Kippetje getien, tassie dicht. Met dubbel-ties en kwartjes en laatste centen wordt betaald. Woestijnmensen uit Marrakech, Fés of Rabat op de beestenmarkt in Leiden. Om getijes te kopen. Of een zwart bokkie aan een touwtje. Sinds zij er zijn, zit er weer leven in die handel. Een blozende boer: „Hé joh, kom eens terug.“

Smoezen met koppen bij elkaar. „Nee, dat's te veel!“ een olifkleurige man zonder boermees. Handen klappen op elkaar. Kiets. Kiets. Kiets. Blond op zwart, zwart op blond. Noord op zuid, zuid op noord. Hand op hand. Geit verkocht. Touwtje eraan en in het licht van gewassen citroenen sleurt een Marokkaan z'n bokkende getmee. Naar de slachter om te delen met z'n maten. Vroeger gebeurde dat op z'n pensioenkamer. Nu vindt dat plaats in een speciale ruimte van het slachthuis.

Kinderen zijn kopers, vaders betalen

Een man met veertjes op zijn hoed, straat met konijnen op de markt. Een wit konijn, enorm dier, op een kist, met rooie oogjes. Mannen in jassen erom heen die ernaar kijken. Een kind dat aait.

Mandjes met postduiven, bruine en hele witte met rooie pootjes. Wat ongekamde krullen er om heen. „Niet mee donderjage, jongens.“ Kleinere kinderen zitten gehurkt bij de kisten met konijntjes, aaien vachten, voelen aan oren.

„Dag big“,..... Kindje komt aan moeders hand naar de biggen kijken, die laveloos in 't stro de vroege zon op hun roze bassies liggen te genieten. Tot ze gillend met de rotan op hun huid krijgen, om getoond, verkocht en gemerkt te worden.

Klompen steunen op hekwerk. Rotanstockje wijst handel aan. Kinderhandje: „Dag big“, er is meer te zien in gratis Artis, want er zijn ook nog lammeren,

en de schapen met hun ouwevrouwengezichten, of een veulen alleen, hoog op de benen, een grijze pony met stugge borstels, om aan te raken, even op te zitten, voor moeder om een plaatje te knippen. En dan ook de vette kalven, de vergroeiide stumpers met te dikke koppes en dronkemanspoten. Eenzijdige voeding. Bloedarmoede, voor het witte vlees.

„Kijk, dit is een goeie.“ Een kalfsoog wordt met twee vingers opzij gedrukt, straat weg naar de hemel. Het wit van de oogkas heeft de kleur van melk. Daar gaat het om.

„Nee, dat benne vette.“ Nuchtere kalven zijn van vroeger.

„Ik haalde er wel driehonderd per week op, bond de poten bij elkaar. In een hondekar.“

Andere tijden. Herinneringen en ervaringen.

„En ik ken me nóg vergissen, ik zit er weleens een pondje naast, 't is raar spul, vee.“

Over gladdes straatstenen glibberen de angstige beesten naar de weegschaal, de veewagens in, op weg naar de vleeshaak en het avondmaal voor de fijnproevers elders.....

Onder de bomen ligt de markt in twee helften. Een scheidslijn van leven of dood. Vetweilers, de vette helft voor het vlees: vee voor de slacht. De andere helft: voor het leven: met roze, opgepoetste uiers, want dat toont mooier, met melk van meer dan één keer, want dat lijkt beter.

Een zwartbonte met een gebroken hoorn, een bebloede kop, een lap er omheen. Als een witte zondagse strik. Tussen de koeien staan de boeren bij elkaar. Vanonder hun petten blijven hun blikken strak, als kopers met brede handen de beesten betasten. Aan de biljen, onder de buik en voorlangs aan de zware borst. Omstanders staan op klompen, leunen op stokkies, kijken toe en luisteren mee. De duimen achter het vest. Een horlogeketting bloot. Of de handen op de rug. De vingers verstrengeld om een dun houten wandelstok. De gebogen handgreep soms over de schouders hangend. Een kerel krabt ermee op z'n

kop, achter het oor, onder de pet. Handjeklap. Tussen het vlezige kletsen van handelende boeren, het gestrekte loeien der koeien, het plenzende plàssen van spreidstaande dieren, die niet beter weten. Zo gebeurt het uiteindelijk. Het zijn beesten. Anoniem voor de verreschijnlijk denkt in de uitgebeende en dungsneeden terminologie van een klant die magere waar wil voor zijn geld. Nietwaar, slager? Handjeklap stopt abrupt.

Een koe wordt gemarkt en dat is een kwestie van stug volhouden

Om de prijs te krijgen of te betalen. Een koop kan blijven hangen op tien daalders. Onbewogen blijven gezichten, alleen handen op de rug verraden soms. 't Is buigen of barsten, en als het lukt, de zegen toe. Straks in het café op de hoek. Een boer kijkt toe, wacht af. Een handelaar koopt een koe, draait er omheen, loopt weg, komt terug, doet een bod en twee handen op elkaar geklapt overbruggen het verschil, sluiten een koop, bezegelen het lot van een zwaar dier, dat met een platte schaar gemerkt en aan touwen wordt weggehaald. Bestemming bekend. KASPER DOOD. Met blauwe letters staat op zwart-wit koeleibont het verschil te lezen tussen haar lot en dat van soortgenoten met zwaardere uiers.

Voorloepig.....

Een oude melkkoe, hangend aan de buitige boog van haar ruggegraat, is stil, uitgediend, en laat zich gewillig in de bek kijken. Zij is immers gewend aan mensenhanden na elf jaar gemolken te zijn. Zesduizend liter per jaar. Zestig- tot zeventigduizend liter melk totaal. Een levenswerk volbracht. Haar horns tonen de kerens kalven, verraden haar jaren, gekerfd op de kop.

Daar staat ze. OP. Voor wie haar nog wil hebben.

Bij de koffie met koek wordt afgeremd in het café met de bruine, houten tafeltjes, op de hoek van de straat, waar tussen de gezichten van vensters en

BIJ HET SCHEIDEN VAN DE MARKT

de verwondering van toekijken-
de kinderen de schapen en de
lammeren staan.

Een straat met de ingangen van
cafés, als warme monden hun
deuren open, waar glaassies
cognac met suiker en een zuinig
lepeltje wachten, en oude
boeren die geen koe of schaap
meer aan te bieden hebben,
maar slechts hun tachtig jaren
komen meezitten. Aanwezig zijn
in een vertrouwde omgeving.
Deel hebben aan het vrijdagse
gebeuren. Meespreken en zich
lekker voelen in de atmosfeer
van Breughel. Dat's alles.

Roze hoofden, bruine petten,
grijze jassen, gele stokkies
hangen aan de stoelen, dikke
vingers op houten tafels, sigare-
rook kringelt, koffie dampt in
witte koppen, er wordt gepraat,
gelachen. Humor zat. Stoeltje
portefeulles aan zilveren ket-
tingjes. Bankjes papiergeld.
Tien, twaalf en meer.

„Geluk ermee.” Jij met de koe,
ik met het geld.

De minste zegen is een gouden,
soms afkoopbaar met koppen
koffie en boterkoek.

„Jan, jij hebt aan mij verdlend
en ik aan jou.”

„Ik heb liever twee kwartjes
dan goeie raad.”

Flarden van gesprekken, beel-
den van een werkelijkheid.

Chiel heeft het allemaal allang
gezien en zit met z'n zoveelste
plisie loderdig tegen de ge-
meenschap aan te staren. Z'n
mond scheurt open als hij lacht.
Een tandeloos bovenbit komt
rood bloot. Onder nog maar
twee. „Chiel wisseit,” grinneken
ze. Hij is vriendelijk voor ieder-
een zat aan het worden in z'n
zwarte, pillo boerenpak. 's Mor-
gens om half tien.

Later op de dag, als het stiller is, vertelt de kastelein van vroeger en nu

Hij is verknocht aan zijn plek-
kie, kent ze allemaal. Verhalen
genoeg. Van vroeger, van uit
de oorlog en daarvoor. Van wat
verdwegen. En over de gein. Is
meewarig en triest. „'t Zit me
niet lekker,” maar lacht, „ik kan
wel wat vertellen, stapels, heb
het hier vijftig jaar meegeemaakt.

„'t is mijn stekkie.” Een gezette
man, vriendelijke ogen, in z'n
overhemd, bretels erover, lacht,
staat op, maakt een danspasje
als hij vertelt over drie oktober
vroeger.

„De gezelligheid is er vanaf,
want wat dat moet worden in
die hal mag de goeie god weten.
Ze betalen meer om een koe
te markten, en de koffie is er
niet zoals hier, weet U wel,
zoals ze dat gewend zijn bij
moeder de vrouw.....”

Vragen naar het joodse kerk-
hof. Of het er was, waar nu de
markt ligt. 't Klopt. „Tot na de
oorlog moet het er zijn ge-
weest, want die rabbi heeft me
nog geholpen met de voetbal-
pool, en dat was na '45, ja, liep
tot aan de singel.”
Andere beelden. Van toen de
boeren al donderdagsavonds
kwamen, er nog nauwelijks
auto's waren, „weet U wel, met
paard en wagen, 's winters met
ijzers stifen in de ijzers tegen
het glijden, nog geen witte
Mercedes, nietwaar.”

„Dan zaten de hotellejtes vol.
's Avonds zag je de boeren
biljarten. Ze zouden nu geweest
worden met die klompen, maar
toen.....? Een hele nering, ga-
loof me. En dan stonden er de
manden vol met krentepalen,
en wij, als jongens, maar
smeren. Van die grote plakken.
Ze waren zo verdwenen de
volgende morgen. Het huis zat
vol.”

Boven lagen de slapers en beneden bleven ze zitten kaarten

„Ja, je had wel types. Ik heb
ze nog meegeemaakt, boeren
met oorbellen. Er was er één,
die had een hele zak,” wijst op
z'n wang, „net een hamster. Als
die om een pruimpie vroeg, dan
kreeg je de zak niet terug. D'r
ging zowat een pond in. Als je
spooq stond je te trillen achter
de tapkast. Uit Delft was ie, en
als er brand was, haalden ze
hem erbij..... Ach, 't zijn maar
rare verhalen. Zo'n boek.”
(wijst een denkbeeldige dikke
aan). „Veel gelachen; dan liet
ik omroepen „Portefeulle ge-
vonden met duizend gulden,”
en dan zag je ze buiten alle-
maal naar hun borst grijpen.....”

Geintje, weet U wel.”
„Kijk,” wijst op tafel, „de boe-
ren hun brood.” Een stel plastic
boterhamzakken. „Zijn ze ver-
geten.”

Vroeger een kerkhof, gisteren een markt, en straks ?

De huizen staan rondom, de
molen in het midden boven
alles uit. En de zon eroverheen.
Maar 's winters de sneeuw of
de regen, die mens en dier ver-
kilt en de handel verpest.

Dat ook, ja.....
De markt moest verdwijnen.
Werd verbannen uit het leven
van een oude stad, waar ze
sinds eeuwen kind aan huis
was. Weggedrukt naar een
randgebied. Verplaatst naar een
ondergebracht in een moderne
nieuwe hal, waar ze de over-
dekte ruimte kan volloeren. Eén
dag van de week, die verder
opgedeeld wordt aan sport,
tentoonstellingen en beurzen.
Koeien en basketball. Onder
één dak.

„Ach meneer, wij ouderen vin-
den het jammer dat we hier weg
moeten, je weet iedereen te
vinden nu, en 't is gezellig met
de stad vlakbij,” zegt de één.
„Wat kan mij die molen
schelen,” vindt de ander, „han-
del is handel. Als ik een boter-
ham kan verdienen daarginds,
(wijst over de markt heen, naar
vage perspectieven), dan zet ik
geen poot meer op de markt.
't Is wel aardig hoor, maar ik
maak er niet om. Als 't regent,
is 't toch geen lolletje, niet-
waar.”

Vragen en antwoorden. De
meningen zijn verdeeld. Het feit
blijft. Aan het vooruitstrevende
denken werd het oude, wat niet
beantwoordde aan de eisen van
deze moderne tijd opgeofferd.
Misschien nodig, misschien
niet.

De oplossing is radicaal en
wordt uniek genoemd. Of het
een goede is, moet nog blijken.
De tijd zal het leren, maar
waarschijnlijk niets veranderen.
Vroeger een kerkhof.

Gisteren nog een markt met
leven. Wat straks?
Een dooie hoek? Of 'n snelweg
die aan het leven voorbij gaat?
René Hendriks